

Hazine-i Evrak

ARŞİV VE TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF ARCHIVAL AND HISTORICAL RESEARCHES

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı yayınıdır.
Her türlü yayın hakkı saklıdır.

*Published by Presidency of the Republic of Turkey Directorate of State Archives.
All Rights Reserved.*

Hazine-i Evrak

1:1:2019

Sahibi / Owner

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı adına
On Behalf of Presidency of the Republic of Turkey Directorate of State Archives
Prof.Dr. Uğur ÜNAL

Yayın Yönetmenleri / Editorial Directors

Doç.Dr. Muhammet Ahmet TOKDEMİR
Cevat EKİCİ

Yazı İşleri Müdürü / Editor in Chief

Ahmet ÖZKILINÇ

Editör / Editor

Mesut DEMİR

Editör Kurulu / Board of Editors

Mesut DEMİR
Kemal GURULKAN
Ubeydullah KISACIK (Türkçe Dil Editörü)
Hasan ER (İngilizce Dil Editörü)

Yayın Kurulu / Publishing Board

Prof.Dr. Uğur ÜNAL
Prof.Dr. Güray KIRPIK
Prof.Dr. Ali Fuat ÖRENÇ
Prof.Dr. Fatih RUKANCI
Doç.Dr. Muhammet AHMET TOKDEMİR

Bilim ve Danışma Kurulu / Science and Advisory Board

Prof.Dr. Mahmut AK (İstanbul Üniversitesi)
Prof.Dr. Dündar ALİKILIÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof.Dr. Faisal AL-KANDERİ (Kuveyt Üniversitesi)
Prof.Dr. Hakan ANAMERİÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof.Dr. Evengelia BALTA (Yunanistan)
Prof.Dr. Arif BİLGİN (Sakarya Üniversitesi)
Prof.Dr. İdris BOSTAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof.Dr. Hüseyin ÇINAR (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof.Dr. Niyazi ÇİÇEK (İstanbul Üniversitesi)
Prof.Dr. Yasemin DEMİRCAN (Gazi Üniversitesi)
Prof.Dr. Feridun M. EMECEN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Prof.Dr. Çağrı ERHAN (Altınbaş Üniversitesi)
Prof.Dr. Suraiya FAROQHI (İbn Haldun Üniversitesi)
Prof.Dr. Pal FODOR (Macar Araştırmaları Merkezi / Macaristan)
Prof.Dr. Muhammed HARB (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)
Prof.Dr. Necdet HAYTA (Gazi Üniversitesi)
Prof.Dr. Mehmet İPŞİRLİ (İstanbul Medipol Üniversitesi)
Prof.Dr. Taha Niyazi KARACA (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Prof.Dr. Recep KARACAKAYA (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof.Dr. Osman KÖSE (Polis Akademisi)
Prof.Dr. Yılmaz KURT (Ankara Üniversitesi / Emekli)
Prof.Dr. Kemalettin KUZUCU (Marmara Üniversitesi)
Prof.Dr. Özgür KÜLCÜ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof.Dr. Muhittin MACİT (Yazma Eserler Kurumu)
Prof.Dr. Zekai METE (Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi)
Prof.Dr. Şahin MUSTAFAYEV (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi)
Prof.Dr. İlber ORTAYLI (Mef Üniversitesi)
Prof.Dr. Mehmet ÖZ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof.Dr. Abdülkadir ÖZCAN (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)
Prof.Dr. Neşe ÖZDEN (Ankara Üniversitesi)
Prof.Dr. Yusuf SARINAY (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)
Prof.Dr. İlhan ŞAHİN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

1:1:2019

Prof.Dr. **Hale ŐIVGIN** (Gazi Üniversitesi / Emekli)
Prof.Dr. **Fahrettin TIZLAK** (Akdeniz Üniversitesi)
Prof.Dr. **Erkan TURAL** (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof.Dr. **Refik TURAN** (Türk Tarih Kurumu)
Prof.Dr. **İsmail TÜRKOÇLU** (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)
Doç.Dr. **Togay Seçkin BİRBUDAK** (Gazi Üniversitesi)
Doç.Dr. **Celil BOZKURT** (Düzce Üniversitesi)
Doç.Dr. **Hasan IŞIK** (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç.Dr. **Halil ÖZŐAVLI** (Őanlıurfa Milletvekili)
Doç.Dr. **Gültekin YILDIZ** (Milli Savunma Üniversitesi)
Dr. **Muhammed AKDOŐAN** (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)
Dr. **Nil BAYDAR** (Yazma Eserler Kurumu)
Dr. **Ersin DURMUŐ** (Devlet Arşivleri Başkanlığı)
Dr. **Mehmet GENÇ** (Marmara Üniversitesi)
Dr. **Ersin KIRCA** (Kocaeli Üniversitesi)
Dr. **Mehmet KORKMAZ** (Deniz Tarihi Arşivi)
Dr. **Fuad AL-ŐAMİ** (Yemen Milli Arşivi)
Dr. **Bahattin YALÇINKAYA** (Marmara Üniversitesi)
Dr. **Yasin YILDIZ** (Milli Saraylar Başkanlığı)
Dr. **CoŐkun YILMAZ** (İstanbul Kültür İl Müdürlüğü)
Murat BARDAKÇI (Cumhurbaşkanlığı Kültür Politikaları Kurulu)
Alparslan BAŐAR (Devlet Arşivleri Başkanlığı)
Sebahattin BAYRAM (Devlet Arşivleri Başkanlığı)
Azmi GÜLER (Devlet Arşivleri Başkanlığı)
Őakir GÜRŐY (Devlet Arşivleri Başkanlığı)
Nurullah IŐLER (Devlet Arşivleri Başkanlığı)
Serkan MENTEŐ (Cumhurbaşkanlığı Bilgi ve Belge Yönetimi Başkanlığı)
Muhammed SAFİ (Cumhurbaşkanlığı Daire Başkanı)
Ahmet ŞAHİN (Devlet Arşivleri Başkanlığı)
Mehmet TAŐTAN (Devlet Arşivleri Başkanlığı)
Engin YÜRÜR (Büyükelçi-DiŐiŐleri Bakanlığı AnlaŐmalar Genel Müdürü)

Hakemler / Referees

Prof.Dr. **Ali Fuat ÖRENÇ** (İstanbul Üniversitesi)
Prof.Dr. **Bilgin AYDIN** (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof.Dr. **Cevdet KIRPIK** (Erciyes Üniversitesi)
Prof.Dr. **Erkan TURAL** (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof.Dr. **Recep KARACAKAYA** (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof.Dr. **Yunus ÖZGER** (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Doç.Dr. **Bilgin ÇELİK** (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç.Dr. **Burçak ŐENTÜRK** (Marmara Üniversitesi)
Doç.Dr. **Fatih M. SANCAKTAR** (İstanbul Üniversitesi)
Doç.Dr. **Muhammed Ahmet TOKDEMİR** (Devlet Arşivleri Başkanlığı)
Dr. Öğretim Üyesi **Bahattin YALÇINKAYA** (Marmara Üniversitesi)
Dr. Öğretim Üyesi **Mesut YAVAŐ** (Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğretim Üyesi **Tahir BİLİRLİ** (Karabük Üniversitesi)
Öğretim Gör. **Talip MERT** (Marmara Üniversitesi / Emekli)

Tashih / Proofreading Mehmet Selim TEMEL
Grafik Tasarım / Graphic Design Muhammed Nur ANBARLI
Baskı / Printing Seçil Ofset www.secilofset.com

Kapak: BOA, TŐH. 1406, Sultan Abdülmecid Tuğrası (1264)

Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları yılda bir kez yayımlanan hakemli bir dergidir.
Dergide, yer alan makalelerin ilmi ve fikri sorumluluğu yazarlarına aittir.

Hazine-i Evrak Journal of Archive and Historical Researches is a refereed journal published once a year.
The scientific and intellectual responsibility of the articles in the journal belongs to the authors.

İletişim / Contact

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Osmanlı Arşivi Külliyesi
İmrahor Caddesi, Sadabad Mevkii, No: 33 Kâğıthane, İstanbul
Tel: 0 212 314 9423

dergi.hazineievrak@devletarsivleri.gov.tr
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hed>

İçindekiler / Table of Contents

xiii

Sunuş / Foreword

xv

Editör'den / From the Editor

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

2

Fatih Rukancı

Devlet Arşivlerinde Tanıtım ve Eğitim Faaliyetleri
Publicity and Training Activities in State Archives

15

Hakan Anameriç

Arşivlerde Belge Özetleme, İndeks ve Katalog Standardı Oluşturma
Standardization Methods of Summarizing, Indexing and Cataloguing for Archives

28

Mustafa Özсарay

Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri
Types of Dates Used in the Ottoman Documents

42

Mehmet Korkmaz

Denizin Saraylıları: Bahriye'de Osmanlı Şehzadeleri
Ottoman Princes in the Navy

66

Nursel Manav

II. Abdülhamid Dönemi Kadrolarının Tasfiye Sürecinde
Ücretli (Ecir) Çalışanların Durumu (1909-1913)
*The State of Paid Workers (Ecir) in Severances
in the Cadres of Abdulhamid II. (1909-1913)*

85

Mehmet Selim Temel

Osmanlı-İran İlişkilerinde Diplomatik Problem: Bir İngiliz Kızının Kaçırılması
A Diplomatic Problem Between the Ottoman and Iran: The Abduction of a British Girl

TANITIM-DEĞERLENDİRME / PROMOTION-EVALUATION

IO2

Ayşenur Erdoğan

Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Eksik Bir "Peçevî Tarihi" Nüshası
*The Chronicler (Vakanüvis) Notes Found in the Ottoman Archiv
and an Incomplete Copy of the History of Pechevi*

KİTABİYÂT / BOOK REVIEWS

II3

Mustafa Celil Altuntaş

Kudüs'te Hristiyan Mezhep ve Milletlerin İdaresi
Administration of Christin Denominations and Communities in Jerusalem

II7

Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi Yayın İlkeleri
Hazine-i Evrak: Journal of Archive and Historical Researches Publication Guidelines

II9

Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi Yazım Kuralları
Hazine-i Evrak: Journal of Archive and Historical Researches Writing Rules

Sunuş / Foreword

Prof.Dr. Uğur ÜNAL

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanı
President of the Turkish Presidency State Archives of the Republic of Turkey

OSMANLI Devleti'nde modern manada arşivcilik konusunda ilk ciddi teşebbüs 1841-1845 yıllarında Maliye Nazırı olan Safvetî Paşa tarafından yapılmıştır. Topkapı Sarayı'nın Enderûn-ı Hümayun kısmında saklanan ve yok olma derecesine gelen evrak ve defterlerin kurtarılması için tasnif yaptırmış ve bir arşiv binasının yapılmasını düşünmüştür.

Müteakiben 1846 yılında Sultan Abdülmecid'in iradesi ile dağınık halde bulunan evrakın Babıali'de inşa edilecek binada muhafaza edilmesine karar verilmiştir. Çizimi İtalyan mimar Fossati tarafından yapılan bina 1848 (H.1264)'de tamamlanarak Hazine-i Evrak adını almıştır. 1849 yılında Hazine-i Evrak Nizamnamesi yayınlanarak Türk arşivciliği bir düzene girmiş belge ve defterlerin konulması için ahşap dolaplar, değişik ebat ve şekillerde muhafaza kutuları yaptırılmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra özellikle Abdurrahman Şeref Bey'in vakanüvisliği ve Tarih-i Osmanî Encümeni'nin kurulması ile başlayan tasnif faaliyetleri Ali Emiri (1918-1921), İbnülemin Mahmud Kemal (1921-1927) ve Muallim Cevdet'in (1932-1935) ile devam ettirilmiştir.

Cumhuriyet döneminde belirli bir aşamaya getirilen ve 1987 yılı itibarıyla artarak devam eden tasnif faaliyetleri hızlandırılmış, sağlıksız koruma şartlarından etkilenen belgelerin kurtarılıp korunması için büyük bir çaba gösterilmiştir. Sayın Cumhurbaşkanımızın özel ilgisi sayesinde Osmanlı Dönemi belgeleri Kâğıthane'de arşivcilik standartları göz önüne alınarak yapılan Külliyyeye taşınmıştır. Bu sayede İstanbul'un değişik bölgelerinde bulunan arşiv malzemesi tek bir merkezde toplanmasıyla hizmetlerin kalite ve hızı da artmıştır. Bir diğer önemli gelişme ise arşivcilik mesleğinin en büyük sorunlarından olan teşkilat yasaının çıkarılmasıdır. 2018 yılında yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile ülkemizde bulunan arşivler için yeni bir sayfa açılmıştır. Bu kararname ile arşiv hizmet ve faaliyetleri düzenlenerek kamuda belge yönetimine bir standart getirilmiştir.

Devlet Arşivleri Başkanlığı, son yapılan düzenlemelerle yetki ve sorumluluk alanında bulunan belgelerin sağlıklı bir şekilde gelecek kuşaklara ulaşması, dijitalleştirilerek araştırmaya açılması amacıyla tüm imkânlarını seferber etmiştir. Başkanlık, idarî anlamda arşivlerin dağınıklığından kaynaklanan sorunları kanunların tanıdığı yetkiler çerçevesinde tek bir bünyede toplama çalışmalarını titizlikle yürütmektedir.

Yine aynı şekilde yabancı ülke arşivlerinde bulunan Osmanlı dönemi arşiv malzemesi de yapılan protokoller çerçevesinde sayısallaştırılarak bilim dünyasının hizmetine sunulmaktadır.

Bir diğer gelişme ise Ankara ve İstanbul'da bulunan araştırma salonlarımızın sistem üzerinde birleştirilmesidir. Ayrıca internet üzerinden açılan kataloglarımızla bilimsel çalışmaların önündeki pek çok engel ortadan kaldırılmıştır. Böylece araştırma yapmak üzere arşiv merkezine gelmenin getirmiş olduğu zorluklar aşılmıştır. Sunulan bu hizmetler ve araştırmacılara açılan belge sayısındaki artışa paralel olarak yapılan bilimsel çalışmalarda artış da yukarıda zikredilen hususların bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Bu faaliyetler dışında kültür kurumu olmamızın gereklerinden olan süreli yayın ihtiyacı gündeme gelmiştir. Yayın Kurulumuzun kararı çerçevesinde geçmiş yıllarda çeşitli sebeplerle hayata geçirilemeyen dergi yayım çalışması başlatılmıştır. Söz konusu ihtiyaç Prof. Dr. Mahmut Şakiroğlu tarafından I. Milli Arşiv Şûrası'nda "Süreli Dergi ve Düzenli Arşiv Yayını Hakkında" isimli tebliğde dile getirilmiştir. Bilim çevreleriyle yapılan temaslar da Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından ilmi bir derginin çıkarılması noktasında birleşmektedir. Bu bakımdan bugün dergimizi yayınlıyor olmamız bizim için ayrı bir sevinç kaynağıdır.

Süreli yayınınımızın hayata geçmesi ile arşivcilik mesleğine dair problemlerin bilimsel veriler ışığında değerlendirilmesi ve çözüm yollarının gösterilmesi amaçlarımız arasındadır. Bu yayın faaliyetinin gerçekleşmesinden diğer bir beklentimiz ise gelişen teknolojinin arşivlerimize uygulanması noktasında yapılan çalışmaların bize ışık tutmasıdır.

Ayrıca arşiv belgeleri kullanılarak yapılan çalışmaların bilimsel kriterler içinde tarafsız hakemler tarafından gerçekleştirilen değerlendirmeler sonucu yayınlanması sosyal bilimler alanına önemli katkılar sağlayacağı açıktır.

Yukarıda zikredilen sebeplerle periyodik ve hakemli dergi çıkartma kararı alarak Ağustos 2019 tarihi itibarıyla ulusal bilimsel çalışmalar portalı olan Dergipark'ta, *Hazine-i Evrak* Tarih ve Arşiv Araştırmaları Dergisi adıyla yerimizi aldık.

Amacımız uzun soluklu ve gelenek oluşturacak bir derginin temellerini atıp mesleğe olan bağlılık ve çalışma azmimizi dergimizde yayınlanacak yazıların bilimsel disiplini çerçevesinde organize ederek birikimimizi daha emin adımlarla geleceğe taşımaktır. Aynı zamanda meslek personelinin de birikimlerini bilimsel prensipler ışığında hazırlayacakları makalelerle aktarabilecekleri bir zemin oluşturmaktır.

Siz değerli okuyuculara sunduğumuz ilk sayımızda yazılarıyla katkı sunan tüm kıymetli bilim insanlarına, gelen yazıları bilimsel kriterler çerçevesinde değerlendirerek en güzele ulaşma gayretimize desteklerini sunan hakemlerimize, derginin çalışma prensiplerini oluşturmakta birikimlerini bizimle paylaşan yayın kurulumuzla, düşüncelerimizin düşünmeden fiiliyata geçmesi hususunda gayretli çalışmalarını ortaya koyan editörümüz ve editör kurul üyeleri ile mesai arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Birinci el kaynaklar kullanılarak bilimsel kriterler ışığında yapılacak tarih yazımına olabilecek en küçük bir katkıyı şeref bilerek bu ilk sayının hayırlı olmasını diler, yeni sayılar için dergimizin tüm meslek mensuplarımıza ve bilim camiasına açık olduğunu da ayrıca ifade etmek isterim.

Editör'den / *From the Editor*

Mesut DEMİR

Editör Kurulu Adına
For the Editorial Board

ARŞİVCİLİK, tarih ve birincil kaynaklara dayalı olarak hazırlanan özgün çalışmaların yayımlandığı bir dergi olan *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*'nin ilk sayısını sizlerle buluşturmanın gururunu yaşıyoruz. Büyük bir gayret, dikkat ve özveri ile hazırladığımız sayımızda altı araştırma makalesi, bir değerlendirme yazısı ve bir kitap tanıtımı yer almaktadır.

Bu sayımızın ilk makalesi Fatih Rukancı'nın "Devlet Arşivlerinde Tanıtım ve Eğitim Faaliyetleri" adlı makalesinde yeni teşkilatlanan Devlet Arşivleri Başkanlığı ve dünyadaki bazı Devlet Arşivlerinin tanıtım ve eğitim faaliyetleri açısından bir değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Hakan Anameriç'in "Arşivlerde Belge Özetleme İndeks ve Katalog Standardı Oluşturma" adlı makalesinde, arşiv belgelerinde belge özetlemede uyulması gereken kurallar ve kavramsal dizinin belgelere erişimi örneklerle açıklanmaktadır.

Mustafa Özsaray'ın "Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri" isimli makalesinde, Osmanlı Devletinin ürettiği belge üzerinde bulunan tarihlerin tespitinde karşılaşılan problemler ve tarih türleri ve kaideleri hakkında bilgi verilmektedir.

Mehmet Korkmaz'ın "Denizin Saraylıları: Bahriye'de Osmanlı Şehzadeleri" isimli çalışmasında, ilk eğitimlerini sarayda aldıktan sonra eğitimlerini Bahriye Mektebi'nde devam ettiren şehzadelerin hayat hikayeleri ve faaliyetleri bu araştırmanın konusu olmuştur.

Nursel Manav'ın "II. Abdülhamid Dönemi Kadrolarının Tasfiyesi Sürecinde Ücretli (Ecir) Çalışanlarının Durumu (1909-1913)" isimli makalesinde II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra Yıldız, Topkapı ve Dolmabahçe sarayları ile Hazine-i Hassâ Nezareti ve Mabeyn-i Hümayun'daki tasfiyesinde ücretli çalışanların durumu ele alınmıştır.

Mehmet Selim Temel'in "Osmanlı-İran İlişkilerinden Diplomatik Problem: Bir İngiliz Kızının Kaçırılması" isimli makalesinde, İran'ın Savuçbulak şehrinde ticaretle uğraşan bir İngiliz ailenin kızının Aziz isimli İran vatandaşı tarafından kaçırlarak Osmanlı şebkenderliğine sığınması ile başlayan ve siyasi krize dönüşen olaylar zinciri incelenmiştir.

Dergimizin, Tanıtım/Değerlendirme bölümünde Ayşenur Erdoğan'ın “Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Vakanüvis Notları ve Eksik Bir 'Peçevî Tarihi' Nüshası” adlı yazısında Osmanlı Arşivi'nde Sadaret ve Bâb-ı Âsafi fonlarında bulunan Vakanüvislik Kalemî Defterlerinin tanıtımı ve bunlar içinde yer alan *Peçevî Tarihi* nüshası ele alınmıştır.

Kitabiyât kısmında ise Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından yayınlanan *Kudüs'te Hristiyan Mezhep ve Milletlerin İdaresi* isimli kitabın tanıtımı Mustafa Celil Altuntaş tarafından yapılmıştır.